

KÖNYVEK KÖZÖTT

MÁRAI SÁNDOR UTOLSÓ NAPLÓJA

Nyolcvan túl az ember egyre kevésbé lelkesedik az életért. Betegségek szorongatják, aggodalmak nyomasztják, és ugyanakkor még egyszer végigtekint az életen, mely szépet is, rútat is adott neki. Ilyen érzéssel olvashatjuk Márai Sándor teljes naplójának utolsó kötetét, 1982-től 1989-ig.

Az elmagányosodó író egyre kevésbé érti meg emigrációbeli társait, s az otthon maradtakat. „Megértéssel, néha elismeréssel gondolok az otthoni írókra, akik megalkudtak a kommunista terrorttal, írnak, küzdenek ahogy lehet. Nem tehetek mást. Egyre növekvő megvetéssel tudok csak gondolni a külföldi magyar írók némelyikére, akik eljöttek három-négy évtized előtt a kommunista terror elől, és most — kapzsiságból, hiúságból — kalappal kezükben visszakullognak látogatába Pestre, ott kiadják írásaikat, zsebre teszik a kommunisták baksisát. Szánalmas alakok.” Igaza volt? Nem volt igaza? Szigorúan ítélt, de az biztos, hogy az irodalomból erkölcsi védfalat épített maga köré. Egyre rosszabbul aludt, s jó szokása szerint éjszakánként könyveket olvasott, sokszor Babitsot, a világlíra nagy alakjai közül pedig Rimbaud-t. „Emigráció. Rimbaud emigrált Afrikába. Proust emigrált a betegségbe. Krúdy emigrált Óbudára, ahol disznót hizlalt (nem sokat, csak egyet). Néha úgy tetszik, elkövetkezett az idő, amikor az életből, ami terv és távlat, emigráltam a mai napba. Napról napra emigrálok a pillanatban. Minden más ködös és közömbös.” Pesszimizmusát fokozta teste lassú elgyengülése. Egyre fájdalmasabban ismerete fel, hogy az időskorhoz hozzátartoznak azok a hibás lépések, melyek következtében elesünk, és kiszolgáltatottak leszünk. Ebben az élethelyzetben kétségtelenül nyitottabb lett. Rájött arra, hogy nem élhet elzárkózva, sokszor gőgös magányban, rászorul mások támogatására és szeretetére. Szomszédjának, kenyeres pajtásának gondolta azokat az írókat, akik hozzá hasonlóan csendesen és megingathatatlanul hűségesek voltak a hazához. „Éjjel Virág Benedek verseit olvasom. Szomszédok voltunk a Krisztinavárosban, csak ő 200 évvel előbb költözött oda, a Szarvas térre. Verseit a felfedező örömeivel olvasom. Újszerűek és meglepőek, mert nem akar minden áron új lenni, sem meglepni. Tehát avantgárd, fehér parókában. Hazafisága rosszkedvű, morgós. Papköltő volt, színésziesség nélkül, Mécs László-s ripacskodás nélkül. Jólesik éjfélkor a Csendes-óceán partján szót váltani a szomszédoddal.”

Márai számára az irodalom nagyköztársaság volt, amelyben bármikor és bárhol megszólíhatta rokonait. Néha indulattal, néha szeretettel. Tulaj-

donképpen ez is új vonása volt, a szeretet, a szakmájára való büszkeség, az a tudata, hogy képes meghaladni a konzumirodalmat. A közönségsikerre vágyó, pénzért dolgozó írókat úgy tekintette, mint féllábú embereket, akik részt vesznek a százméteres síkfutás döntőjében. Büszke volt arra, hogy magyar polgár. Ez sugárzott azokból a könyvekből, amelyek el-eljutottak hozzá Budapestről. Egyszerre olvasott két magyar irodalomtörténetet: Beöthy Zsoltét és Nemeskürty Istvánét. Utóbbiban bosszantotta, hogy állandóan mentegetőzik, mert nem tud mást a polgári szellemiség helyett. Nincs is jobb szó. Ami eleven műveltség volt Magyarországon ezeréves kísérletek során, az mind polgári műveltség volt, mondja némi büszkeséggel.

A naplói számára fájdalmas felismerést jelentett, hogy korrigálás közben rá kellett ébrednie hajdani gondolatai elavulására. „Ma, öt év múltával, más kihangzása egy gondolatnak, mint volt, amikor papírra került.” S ez a megfigyelése minden naplóra igaz. Ha végigtekintünk a világirodalom nagy naplóján, vannak, amelyek jóval születésük után is megőrzik frissességüket. Sok azonban megfárad, elavul. Márai naplói sokak számára bosszantóak és elavultak. Más azonban nemcsak önvallomásként olvassa őket, hanem korjellemzőként is. Ilyen vonatkozásban ezek a feljegyzések maradandók, hiteles képet adják nemcsak az öregedő ember fájdalmának, hanem egy korénak is, amely menekülésre kényszerítette, és magányosá tette. Akárhogy szépítjük is, Márai magányos volt az emigrációban, s magányosan öregedett meg, megélve elgyengülését, testi nyomorúságát. „Ez a tápmolygó, félvak járás az utcákon, minden pillanatban az elbukás küszöbén. Förtelmes. És hirtelen jött, mint a *coup*, villámcsapás. És valahogy nem idegen...” S minél közelebb érezte magához az elmúlást, annál többször olvassatta Sienai Szent Katalin és Avilai Szeni Teréz gondolatait, amelyek sokkal maradandóbbak, mint a romlékony irodalmi könyvek. Az öregedő író számára egyre világosabban bontakozott ki az igazi irodalom mibenléte: nem nagy témákat kell keresni, hanem jól megírni azt, amit jól ismerünk. Nem véletlenül írja: émeleg, ha az irodalomra gondol. Az irodalom szerte titokzatos viszony az író és témája között. Ezeket a témákat „megírni” már nem tudta, de hallotta, mintha diktálná valaki. Ez a valaki többször megszólalt életében. Sem neve, sem arca nincs. Ez az „irodalom”. Fázósan, öregesen várta a hideg napokat. „Az óceáni széljárat borzongat minden éjjel. Napközben néhány tropikus óra, napszállatkor dideregni kezd minden. A bölcsek találgatják, hogy kilyukasztották tudásaink az ózonréteget, ami a földgolyót védte... Szó, szó, szó. Fázom. Vége a nyár-

nak, ami nem volt nyár, vége az életnek, ami végül nem hozott mást, csak groteszk öregséget, és az abszurd halált.” Megrövidülnek a távolságok, közérzete csapnivaló, erőtlen és étvágytalan. Éjjelenként Krúdyt, a folyóiratokban és újságokban legtöbbször már csak a nagybetűs címeiket tudta elolvasni. Félálomban névsorolvasást tart élőkéről és holtakról. Mégis félt a haláltól. Néha felesége hangját vélte hallani, amint a kórházban vakon, tehetetlenül, az ágylepedő szélét sodorva mondta: „milyen lassan halok meg”. Ugyanakkor nem érzett halálvágyat. Halálfélelmet sem. Fájdalmas volt, hogy el kell szakadnia az élettől, hiszen végeredményben mégis gyönyörű volt.

Nemcsak az öregedés kínjainak volt kiszolgáltatva, hanem az orvoslásnak is. „A kórházból, a laboratóriumokból, az orvosoktól sorjában érkeznek a nagyösszegű számlák. Egy ágy, egy napra, két-ágyas szobában háromszáz dollár. És külön orvos, gyógyász, laboratórium... Számomra közömbös, a féltetett pénz erre való, de ez a szemérmetlen rablás, az útonálló fosztogatás, amit a medicina és vidéke művel, émelyítő. Nem kerülni ezek kezére, megszökni. A dehumanizált medicina, az ipar.”

Ketten maradtak, fogadott fiával, Jánosossal. Unokái már nem beszéltek magyarul, ezt megírta versben is. Az a döbbenetes, hogy át kellett élnie a magyar szavak devalválódását. Az ő számára a *Toldi* még jelentett valamit. Unokája számára már semmit. És meg kellett élnie azt is, hogy a család számára ő sem jelentett semmit.

Érdemes volt így élnie? Igen, mert az emlékeit és a gondolatait nem vette el tőle senki. S nem semmisíthette meg senki azt a kapcsolatot sem, amely haldokló feleségéhez fűzte, s telve volt szebbnél szebb pillanatokkal, melyeket közösen éltek meg. Últ Lola ágya mellett, és búcsúzott. Néha szőgyenkezett, hogy él. Éjszakánként egymagában csak Krúdyt olvasta, semmi mást nem tudott olvasni. 1985 szi veszter éjszakáját Lola halálos ágya mellett töltötte. „Két napja nem evett, csak folyadékot kapott. Hörög, rázkódik, dobálja magát. Altatót kap, de arckifejezése szenvedő. A felsőtét szobában szomszédja, egy szenilis öreg nő nyugodtan alszik. A folyosón tolókosiban sétakocsiznak az aggok, egyik-másik benéz, él-e még a cellatárs. A fájdalomnak, kínlódásnak ez a pokla, amit nem tudtam elképzelni.” Egy délben taxival ment haza. A sofőr érdeklődött, mit vásárolt. Elégedetten hallotta, hogy revolvért. Mindig jó, ha van — mondta a sofőr. „Hónapok óta először érzek megnyugvásfélét. Nincsenek öngyilkossági terveim, de ha az öregedés, gyengülés, tehetetlenülés így tart, jó tudni, hogy egy pillanat alatt végét lehet vetni a megalázó lefelémenésnek, és nem kell attól félni, hogy az intézményes szemétdödrök valamelyikébe, kórházba, vagy szemétházba kerülök. De ehhez is szereznie kell, egy szélütés megakadályozza a szökést.”

1986-ban még nem foglalkozott öngyilkossági tervekkel. Néhány év múlva azonban ezt a halálnemet választotta; nyomorúságosan, egyedül, de méltósággal kilépett az életből. (*Helikon*, Budapest, 2018)

RÓNAY LÁSZLÓ

SZILASI LÁSZLÓ: LUTHER KUTYÁI

A szerző 2015 februárjában a szegedi egyetem egyik esti előadása alatt hirtelen az asztalra bukott, üvöltésben tört ki, majd fuldokolva-rángatózva a padlóra csúszott. Öntudatát veszítve több rohama is volt, mire megérkeztek a mentők. A vizsgálatok során kiderült, hogy rosszindulatú agydaganata van, bár úgy tűnt, „azok közül a legjobb indulatú”. Hamarosan megműtötték, majd a lábadozás, a felépülés és az utókezelések időszaka után végül eljöhett az újrakezdés is.

E stációról stációra megörökített betegség- és gyógyulástörténet adja a vázat, amely köré Szilasi László új, ezúttal nagyon is személyes, önfeltáró-önfeltárulkozó szövege szerveződik. Nevezhetjük regénynek is, egy koponya körüli utazás, az elvesztett emlékek utáni nyomozás és a meglevő emlékekbe való „leásás” regényének, de inkább naplószerű feljegyzések, (ön)reflexiók, töprengések és kisebb múlt-narratívák megszerkesztett kollázsa. Végző soron pedig annak a dokumentuma, ahogy egy ötvenen túli férfi szembenéz a halállal — és önmagával: „Ötven múltam. Szeretet, gyerekek, munka, hagyatéék. Ezekre gondoltam, amikor visszatoltak a szobánkba. Legfeljebb veszték húsz, harminc évet. Nem volt félelem. Minden rendben. Legyen.”

Szilasi pontos, az apró részleteken is elidőző megfigyelőnek bizonyul („megfigyeltek, én meg vizsgálgyltem”), akár a kórházi miliő és a vizsgálatok, akár az emberek, akár a saját teste a megfigyelés tárgya. Merthogy a test szükségszerűen főszereplővé lép elő, így a *Luther kutyái* az önreflektív lélek- és környezetrajz mellett nyelvi tabuk és understatementek nélküli „testrajz” is (aki átesett már komolyabb betegségen, az tudja, hogy a test primer jelenvalósága hogyan tud háttérbe szorítani szinte minden mást). Ezek a naturalista jellegű leírások és helyzetjelentések azonban korántsem öncélúak, és igazodnak az egész „regény” konfessziós jellegéhez. Szilasi az őszinteség igényével tárja fel magánéletének intim részleteit, a mindennapok személyes rituáléit, korábbi házassága válságát és új kapcsolatának dilemmáit éppúgy, mint szorongásait, félelmeit vagy a hitét: „A hit talán csak egy érzékszerv. Érzékelttem, hogy Isten ott van velem, hogy a kegyelem belengi a szegedi újklinika idegsebészeti osztályának nyomorult folyosóit, szobáit, iszonyatos mellékhelyiségeit. Ott volt, könnyű lett volna megszólítani (...). Nem tettem semmi ilyesmit. (...) Mit mondhattam volna neki.”

Az agyműtéttel és az utókezelésekkel kapcsolatos történetek kronológiáját rendre megbontják a megtalált és felszínre hozott emlékek, melyek nemcsak a szűkös kórházi (és szegedi) teret tágitják ki, hanem az időt is. A múlt rétegeiből képek és történetek villannak fel a gyermekkortól kezdve egy házasság jelenetén át néhány emlékezetes külföldi utazásig (feltűnő, hogy ezeken az utakon többnyire ott a tenger is). A közvetlen emlékek mellett történelembé ágyazódó családi történetek is felbukkannak, például az apai nagyapáról, aki 1944-ben rendőr főhadnagyként szolgált, vagy a keresztszülőkről, akik ifjú párként 1945 februárjában átélték Drezda bombázását.

Szilasi azonban a „leásáson”, a nyersanyag megtalálásán túl a megformálás, „az elbeszélés nehézségei” is foglalkoztatják: „El nem mesélhető történetekkel vagyok tele. Ezekről az el nem mesélhető történetekről néha azt gondolom, éppen ez vagyok én. A történetek, amiket el tudok mesélni, csak produktumok, termékek, az eredmény.”

Korábbi, fikciós munkáiban a narrátor, sőt még az egyes szereplők mögül is kihallani olykor az irodalmár hangját, ezúttal azonban az irodalom szinte állandó jelenléte — vendégszövegekkel és utalásokkal együtt — elválaszthatatlan a szerző saját jelenlététől. Hiszen Ottlik, Kertész Imre, Karinthy, Luther, Melville, Esterházy vagy John le Carré „társasága” ugyanúgy része volt Szilasi mindennapjainak, mint a sugárkezelés vagy a kemoterápia: „Álltam az enyhe szélben. Úgy éreztem, mindent ismerek. A kultúra tartott meg, a látható és olvasható kultúra végtelen édessége, az tartotta meg a testemet az akaratos élők között.”

Szilasi hol rövid és tényszerű, hol indázó és kifinomult, de mindig pontos mondatokból építkező könyvének még a műfaj klasszikus buktatóját, az ego túlreprerzentálását is sikerült elkerülnie — a közvetlen hangú, olykor komoly, olykor önmagára is iróniával reflektáló „én” egyszerűen csak ott van velünk, olvasókkal, és akaratlanul is részesei leszünk a vele történeteknek. A *Luther kutyái* fontos állomása az eddigi életműnek, és kortárs magyar irodalmi kontextusban is kiemelkedő teljesítmény. A szerző által is idézett Ottlik-szóhasználattal élve, a „kiórlési foka” meglehetősen magas, így a sok „nyersanyaghoz” képest egyáltalán nem kevés benne a „mondás”. (*Magvető*, Budapest, 2018)

DURÓ GÁBOR

ÁFRA JÁNOS: RÍTUS

Mi más a rítus, ha nem egy rendbe zárt rendkívüliség, mely időről időre megismétlődik a maga megszokott, mégis kivételes módján? Áfra János legutóbb megjelent verseskötetére vonatkozóan sem indokolatlan talán az említett paradoxont felütés-

képpen használni, hiszen a *Rítus* szerkezetileg tudatosan átgondolt, már-már elvárt módon illeszkedik a korábbi kötetek fegyelmezett „rendjéhez”. Tematikáját, beszédmódját és szimbolikáját tekintve azonban egészen új minőséget hordoz. Ami a „rendhez” tartozó dolgok sorát illeti, érdemes felhívni a figyelmet a költő egy jellegzetes poétikai (minden bizonnyal tudatos) intenciójára; mindhárom kötetre jellemző valamelyest a történetiség és a kronologikusság: nem csupán versekkel találkozunk, hanem egy történettel is. A *Glaukóma* (2012) intenzíven jeleníti meg az önmegismerés dilemmáját; a szerző mások tekintetén és beszédén keresztül szólal meg, miközben kirajzolódni látszik egy szubjektum története, akiről valójában a kötet szól. A *Két akarat* (2015) versbeszélője a szeretet és a szerelem megélt élményeiről beszél, végül a kötet utolsó versében (*Akikkel majdnem egy*) mintegy számvetesként fogalmazza meg a másokhoz fűződő viszonyának összegző és lezáró történetét.

A *Rítus* a borítón szereplő festménynél (Ince Mózes munkája) kezdődik: ketten állnak egymással szemben, az egyik férfi egy vízzel teli edényt tart a másik elé, aki két kézzel merítve a vizet arcához emeli. Derékig érő vízben állnak és testük visszatükröződik a felszínen. Köztudott, hogy a víz fontos szerepet tölt be a vallásos ember életében, az egyik legfontosabb szimbólum minden kultúrában, amelyhez több jelentés kapcsolódik. A képen látható rituális „cselekvéssor” jelképezheti a megtisztulást, a gyógyulást vagy saját magunk megpillantásának, a befelé fordulásnak a lehetőségét, miként ezekre a mű gesztusrendszere is egyértelműen utal. Ha a víz szimbóluma magába foglalja mind a halált, mind pedig az újjászületést, akkor e mozdulatsornak akár a folytatásaként is tekinthető a *Rítus* első verse, mely Éntünk szétzilálására szólít, hogy a megsemmisülésen keresztül egy új tudat születhessen a lehetőségek felismerése által: „Hordd el ezerfelé magad, / szakítsd meg a töretlen egységet, / elárulva a semmit. / Fennmaradt nyomaid szikrázzanak / a végtelen űrben, és távolból ismerjenek egymásra töredékeid. (...) Adj időt, hogy e mozgáson keresztül / szétszalazódjon a lehetőségek sora / melyek megidéznek százezer arcod” (*Valaki után*). A kötet évszázakra utaló négy ciklusában (*Lékvágás télvíz idején*, *Kertek ébredése*, *Verőfény, mélyülő árkok*, *Hervadás a ködben*) a természet őselemei (víz, levegő, tűz, föld) jutnak hangsúlyos szerephez, és ezen belül a rituális cselekedetek arcmotívumai. Nem véletlen talán, hogy a tél ciklusát megnyitó versben az *átmenet rítusaként* értelmezhető „küszöb” jelenik meg, ahol megtörik a világok közötti térbeli-időbeli folytonosság, és az olvasó egy másik létállapotba kerül, mintegy „beavatottá” válik. „Menj el az égetőhöz, / ahol távozás előtt / föllélegeznek a lelkek. / Gyűjts tüzet a viskó előtt / és dobj rá mirhaágot, / ami enyhíti a hozzá- / tar-

tozók fájalmát. (...) Állj meg a küszöbön, / ott tömjént égess / az megtartó őket / a torokszorító fel-/ismerést követő, / de még az ájulást / éppen megelőző / hamvas pillanatban, / ami téged is utolér / ha eljött az ideje" (A vezető). A mágikus kifejezőmód és a rituális eljárások a kötet további részeiben is visszatérnek; az *Épít, bont* című versben az „építésáldozat”, az *Új egységben* a „felnőtté avatás”, az *A gyermek eljövetele* pedig a „szülővé válás” átmeneti rítusairól olvashatunk. A *patkányirtás* című vers utolsó soraiban a beszélő a *náolvasás* módszerét alkalmazza. Ez nem több és nem is kevesebb a kimondott szó teremtő erejébe vetett hitnél, ami képes szembeszállni a külső fenyegetéssel és a fenyegetettségéből származó félelemmel is: „Ha földből jöttél, térj meg / a földbe, ha vízből lettél, / vetődj a vízbe, ha tűzből van / felemesztő természeted, / a házamat fenyegetőkkel / égj el magad is végleg.” (kiemelés Á. J.)

A költemények beszédmódjának különlegességéhez hozzátartozik, hogy az olvasó folyamatosan megszólítva érzi magát (imperatívuszok formájában), hallja, hogy a versbeszélő hozzá intézi intelmeit, de olykor mintha idegen nyelvet hallana. Hiába ismeri föl a szavak konszenzuális jelentését, néhány szöveg esetlen először nem képes többet érteni annál, minthogy megszólított. Az ok-okozati összefüggések empirikus magyarázatai helyett egy vallásos-mágikus jelentéstartomány és az álmokra jellemző sűrített képi világ tárul itt elénk, melyek tökéletesen ellentmondanak a természettudományos létezésnek, pontosan annak a lemeztelenített, deszakralizált világnak, amiben többé-kevésbé napjainkat éljük. Amikor fölborul a természet rendje és a tél hirtelen nyárba fordul át, amikor az idő múlása, üresbe futó ciklikussága nem várakozással, hanem kétségbeeséssel tölt el, amikor a mozdulatok nem nyerik el jelentésüket, amikor a napok értelem nélkül közönyösségekben telnek, és az ember saját erejénél fogva nem képes kikeveredni és kigyógyulni a krízis testre-lélekre-szellemre kiterjedő ördögi körforgásából. „Nyisd az ablakot, / dobd ki közönyöd, ami beette magát / házad legmélyére, / ami beette magát / a mellkas közepébe, / s lassan porózussá / tette emlékeidet. (...) Engedd felszínre érni / a régi fájalmaidat, / és hagyj megtörni / gyúrt arcod, ereszd át / magadon a hangot” (*Újhold előtt*).

Fontos kiemelni, hogy a *Rítus* — a természet értékeire való reflexión túl — a különböző életszakaszokban felmerülő problémákra közösségi szinten keresi a választ, a költői nyelvet mint cselekvést pedig nem egy önkényes zárt rendszerként gondolja el, hanem egy eredendően nyitott, mindannyiunk számára hozzáférhető médiumként. A közvetlen, egyes második személyű megszólítás, a felszólító igealak, a problémamegoldásra adott kísérletek, a gyógyító utasítások korántsem egy távolságtartó (szöveg)világot sejtetnek, — heideggeri allúzióval élve — inkább a „gondoskodó nyitottság”

gesztusát viselik magukon. „Ha a hegyhez készülsz, ne válassz / kerülőutakat. Felejtkezz el a falvak / és városok mesterséges fényövééről, / melyben gyakran mosdattad arcod. (...) Üres kézzel indulj, / hisz minden szükséged kielégül, / ha nem tartozol tovább semmihez. / Fogadd el saját jelentéktelenségedet, / és képes leszel megszabadulni tőle” (*Zarándoklat a sziklához*).

A könyv intertextualitását vizsgálva úgy gondolom, hogy alapvető referenciapontként tarthatjuk számon Borbély Szilárd *Adatok* (KLTE, Debrecen, 1988) című kötetét, melyről Áfra János a következőket írja: „A versek általános jellemzőjének ugyanis a nyelvi és formai kísérletezés, (...) a keleti és nyugati spirituális tradíciók és filozófiai tételek toposzainak párhuzamos megidézése és szintetizálása, a misztikumba hajló természeti képek atmoszférateremtő erejének aktivizálása tartható (*Meditatív nyelvi kísérletek*. Studia Litteraria, 2016/1–2. 83.). A két könyv között föllelhető szellemi rokonságot erősítik a költők által gyakorta használt motívumok, és különösen az angyali létezés megidéző szöveghelyek, melyek egy új világ eljöveteleit hirdetik. „Úgy kezdődik, hogy zavarodott békák / esnek lábaid elé a viharos jégesőben, / azt várják, hogy ágakat növezz fölőjük, / és te gyökereket eresztesz széttárt karral” (*Az utolsó kert*).

A *Rítus* egy olyan élet megteremtésének és/vagy megismétlésének a történetét körvonalazza, ami megpróbálja maga mögött hagyni a hétköznapi idő monoton zajját, a modern társadalom elidegenített, túltechnicizált terét, és egy olyan tudás napfényre kerülését segíti elő, amely a leszűkített valóságérzékelés kiterjesztése felé mozdul el. „A költészet nem szűnt meg a csoda felé terelni képzeletünket. Egyszer talán eljutunk odáig” — írta Borbély Szilárd említett kötetében. (*Pesti Kalligram*, Budapest, 2017)

BALÁZS KATALIN

MOLNÁR KRISZTINA RITA: LEVÉL EGY FJORD PARTJÁRÓL

Molnár Krisztina Rita (MKR) költő, író és műfordító. Negyedik verseskötete, a *Levél egy fjord partjáról* (*Levél...*) 2017 végén jelent meg a Scolar Kiadónál. Új kötetében öt ciklusba rendezett, a versolvasók előtt a folyóiratokból nagyrészt már ismert — itt-ott módosított — hatvan vers: az előző kötet, a szintén a Scolarnál megjelent *Kőház* óta eltelt négy év verstermésének jól átszítált része. A *Kőházra* néha utalok, mert nem pusztán egy előző kötet a négyből: a *Levél...* sok tekintetben ennek továbbírása, ugyanis MKR költészetében nem csak egy-egy kötetben belül figyelhető meg a ciklusok egymásra épülése: ez az építkezés az egyes kötetek egymáshoz való kapcsolódása szintjén is észlelhető. A *Levél...* minden nagy motívuma megvolt a korábbi kö-

tevekben is, de semmi nem lehetne úgy itt, ha az előzőekben nem történt volna meg feltérképezésük, helyük és szerepük kimerítő kijelölése. Ugyanazon motívumok gazdagításával, egyre intenzívebb kiaknázásával és bővülő jelentésrendszerével találkozhat az olvasó minden új MKR-kötetben, amelyekben a saját hang már régen tisztán szól, miközben folyamatosan költészete megújulása is. Élmenyköltészet a *Levél...*, de még inkább tárgyi líra is, miközben a felsorakoztatott tárgyakat inkább stilizációként használja. Minden konkrét tapasztalata, napi látványképe mögött valamiféle elvontság érződik. Mesélőkedve, halk sóhajai, csodálkozó felkiáltásai, díszítetlen sorai egy mélyen szubjektív költői élet apróságait tárják elének fojtott intenzitással. Ebben a költészetben minden aprólékos, halk és óvatos akar lenni. Figyelme gyakran kevésbé összpontosít egy-egy vers-tárgyra, inkább igyekszik versbe vonni a mögötte lévő világot. Az emberi, állati, növényi, ásványi élet teljes mintázatára, szimbolikájára összpontosít: önmagán is túlmutató dolognak, versbe való dolognak tartja egy kavics, fűszernövény, tücsök életét is. „Jaj, hogy vonz egy jó madárhatározó, / mert hús békéje minden értelmet / fölülhalad! / Gyurgyalag, kőforgató, / guvat — élőhelyek, latin nevek, / ahogy lapozgatok, szép rendet vág-nak” (*Esti dallam*).

Biztos verstani tudás, több műfajúság jellemzi. Balladát (*A csipkefosztott asszony balladája*), ballada-parafrazist (*Szép gyöngén*), dalt (*Lenillata lenne*), haikut (*Képeskönyv*), varázséneket és imát (*Pogány asszony imája*) egyaránt ír. Legjobb barátja egy angyal, aki nem hoz üzeneteket, egy néma angyal, akinek szavait a költő súgja. Ez az angyal korábbi köteteiben is ott állt mögötte, a *Levél...*-ben pedig a kötet lélekvezető főszereplőjévé lépett elő, míg a 3. ciklus utolsó versében (*Jó, hogy*) eltűnt a verstájból: „Elszállt az angyal. / Jó, hogy elszállt. / Sokáig itt volt. / Tovább a soknál”. Bár az elmúlt évtizedben elteltem a magyar költészet angvaldivatjának banalitásaival — kivétel ez alól Borbély Szilárd és Gyórfy Ákos költészete volt —, ahol a létről való beszéd helyett és szilárd forma híján gyakran velük népesítették be a verseket, MKR anyaga megélt s elveszített valóságának tűnik. MKR törekvése a tárgyak, a dolgok, az ásvány-, növény- és állatvilág belsejébe/lényegébe hatolás, egy olyan intenzív költői-képi kifejezés elsajátítása és felmutatása, ami a nyelv metaforikus kapacitásainak maximális kihasználhatóságát célozza. Soha nem önmagában szerepelteti motívumait, nem kimondja, hanem felépíti őket, a sok kis részlet kidolgozása után mutatja csak meg, amit megtalálni vél, ily módon érzékeltetve egyébként költői világa épülésének teljes folyamatát is. Mert ez a világ a teljességre törekszik. Saját bestiáriuma is van, a *Le-*

vél... első ciklusának béka-, kígyó-, darázs-, tyúk-, róka, légy- és tücsökversei ezt részletezik. Kavicsok, növények, állatok stációi, ezek lépcsőin lépkedve halad felfelé, ember és Isten felé. Veszi a bátorságot arra, hogy a posztmodern nyelvjátékaival szemben, ismét jelentést tulajdonítson a világnak és benne embernek, állatnak.

A kötet első ciklusa hangköszörülés, beszkálzás, készülődés a következő négyre: a záró vers (*Lassú tánc*) a bluggyhalakról — Weöres Sándor *Bolerójának* parafrázisa — ezt az átlépést készíti elő. A következő három ciklus legfontosabb versei (*Ahogyán más időkben, Szóval etetgesd, Levél egy fjord partjáról, Összeomlás, Nem nyomja vállam, Üres sírok*) a szembenézés szükségességét, a szerelemtelenséget, a nő–férfi viszony labirintusát, a magukra maradtak elnyelt sírását írja, sőt, leltárt készít, mintha már ideje lenne, felejthetetlen sorokkal: „A ráncok? A vágás? Az ősz hajszálak? / Azt hiszem, már őket is szeretem. / Egy romlandó test, amit használtak, / míg benne laktak. Ez ennyit jelent” (*Mindegymi-kor*). A *Spirál* címet viselő utolsó ciklus költeményei, vékony fonállal kapcsolódva a földhöz, a teremtett világon túli részeket fürkészik, a „Részekre szabdalni üresség” (*Keresztléc*) transzcendens világába emelkednek, a hitben gyökerező éthoszt felidézve, a hit szét-szóródott morzsáira térdelve, mintegy felkínálódva s kegyelmet kérve: „Itt vagyok, szolgálólányod. / Kihunytak bennem a lángok. / Tele van sebbel a lábam. / Olyan vad vidékeken jártam” (*Föl-alá*). A Biblia nagy toposzai világába hív minket, a keresztény ünnepkör (advent, karácsony, nagyhét) számbavételével; Istent szólítgatja, kérdezi, és válaszol is — helyette. MKR tiszta hangja a kortárs magyar lírában megindítóan egyedülálló, nemigen találók vele rokonítható költészeti törekvést. Ritmusba, rímekbe kötve táncol; kis világát, kis létezését napi munkával újra- s újrateremti, ki-varázsolja, előszólija a mindent egyre gyorsabban beborító nyelvi hordalék alól, még akkor is, ha tudja: Eurüidikét az ő dalai sem menthetik ki Hadész hideg markából.

Simonyi Cecília illusztrációi és Szlukovényi Katalin szerkesztői munkája magas szinten járult hozzá immár másodszor ahhoz, hogy MKR költészete a maga pillanatnyi teljességében megmutatkozhasson. Hogy ünnepé tege a hétköznapokat is. Sajnos ez a költészet még nem kapott súlyának megfelelő publicitást, értő figyelmet, pedig legjobb kortárs költőink között a helye. Meddig tarthatja magát az a — gyakran csak az irodalmi (és politikai) székértáborok erejét s befolyását mutatni képes — kánon, amelynek eredeti, elsődleges jelentését (*nádszál*) mintha egyre kevesebben ismernék? (*Scolar Kiadó, Budapest, 2017*)

TOMAJI ATTILA

MOHAI V. LAJOS: RÓZSA UTCA, RETROSPEKTÍV

Egy régi zsebóra láncon és a számlapján egy téli lombtalan, talán már halott fa sziluetttje kopott szépiás papíron — ez található Mohai V. Lajos legújabb verseskötetének borítóján, s talán nem is lehetne hívebben összefoglalni a kötet hangulatát és tematikáját. Egy letűnt kor ma már használaton kívüli tárgya, mely az idő múlását hivatott jelezni, s az időben szervelesen pusztuló fa, a halál jelképe, ezek utalnak a kötet nosztalgizáló, gyászoló jellegére, melyre a kötet címe is utal. A költő korábbi verseskötetei is az elmúlást, a halált és a gyászt tematizálták, mint a *Kilazult kő* (2007), *Az emlékezés melankóliája* (2010) vagy *A bátyám hazavitte a halált* (2015), s ezek mind, a jelen kötettel együtt, egy személyes veszteségtapasztalat feldolgozásának dokumentumai.

A kötet négy fő része közül az első, *A százegyedik út* címében arra az utazásra utal, melyben a gyerekkor száz önmagába visszaforduló útja után megtaláljuk azt a százegyediket, mely kivezet ennek a gyerekkornak a lételeméből, magunk után hagyva az édeni állapotot. E zabolátlan szabadverselésű, szórványosan rímelő múltidéző lírai folyam alcíme *Rózsa utca, retrospektív* — *Eposz*. Persze itt hiába keressük a hexametereket, az enumerációt és a görög istenségeket, hiszen a műfaji megjelölés inkább csak a léttapasztalat gyermeki teljességére utal, egyfajta édeni, isteni állapotra és a mitizálás hajlamára. A mitizálás tárgya a Rózsa utca, a költő gyerekkorának színhelye, melyet megkapó metaforák segítségével varázsol át egy lírai, mesebeli helyé: „a Rózsa utca hatalmas térkép...” (7.), „a Rózsa utcán végighúzza ujját az Isten, / anyagtollak maradnak helyén. / Az Üveghegyen innen történik mindez...” (8.), „A Rózsa utca elvarázsolta kastély, / szívemben pulzáló szürrealista vitrin...” (9.), „A Rózsa utca parányi mítoszok együttthója...” (16.) Amellett, hogy jellemző a költeményre az időtlenségnek édeni tapasztalata, szemtanúi lehetünk a százegyedik út pusztító lineáris idejének a gyerekkor utolsó óráutése...” (7.), majd később a versbeli beszélő felidézi az idő múlásának gyerekkori tudatát: „Amikor beírtak az iskolába, / már tisztában voltam a számokkal, / az óra lapjáról képes voltam leolvasni / a mutatók állását, / az idő irreverzibilis folyamat...” (12–13.) Az irracionális emlékképeket sorjázó tudatfolyamba fokozatosan lopódnak be a visszafordíthatatlan idő tapasztalatai, míg a Rózsa utca lassan át nem változik az elhalás, az idő által való kifosztottság szimbólumává. „A Rózsa utca zarándokhely, / az ember tulajdon sírhelye...” (19.), majd: „... az élet penészes sírkövekkel szegett ösvény, / a százegyedik út aláhull, / Nagyanyám átlépett az örökléte, / az évszakok szárnyai megvetemedtek, / a Rózsa utca a nincstelenség.” (21.)

Miután leomlik a gyermekkor díszlete, átlépünk az eszmélődés egy másik területére, az irodalomba, és itt az idő már dátumokhoz is kötődik. *A százegyedik út* felfogható akár egyfajta lírai önéletírásnak is, hiszen egészen konkrét kulturális referenciák hálóját építi ki Mohai költeményében, főleg azoknak a szerzőknek az említésével, akik hatottak rá, mint Kosztolányi, Tandori, Weöres, Franz Kafka, és fiatalkorának egy fontos színhelyét is megnevezi, az Eötvös Kollégiumot. És bármennyire érvényes itt már a múltó idő tapasztalata, a kollégiumi évek még mindig ahhoz az idillhez tartoznak, amit a Rózsa utca valaha jelentett: „A Rózsa utca a Ménesi út is...” (28.) A képek sorjázását a halál folyamatos tudata lengi át, amíg el nem jutunk a pusztulás általános tapasztalatához. A költemény azonban mégis pozitív végkicsengéssel zárul, hiszen megmarad a teljesség emléke és az irodalom, a mese lehetősége, hogy visszatérjünk az édenbe: „A Rózsa utca azonban az Éden gyümölcse marad, / hiába ért utol a démonok csontkeze, / kiáltások mind: / az ólomkatona visszatérhet a mesébe!” (47.)

A kötet további három része nem tér el lényegesen a már felvázolt tematikától és technikától. *A Hádész címere* (melynek műfaja az alcímbe weöresi gesztussal oratóriumnak van megjelölve) formailag kötöttebb, hagyományosabb költeményeket tartalmaz, és lényegében *A százegyedik út*-ban is folyton előbukkanó szenes kocsi vízióját nagyítja kozmikus méretűvé, mintegy a halál lovasait jelenítve meg. *A Hádész parancsa* egy változatos prozódíával megírt világéges egyszerű mitologizáló képekkel. A kötet utolsó része, a *Melancholia nostalgica* (*Gyöngyök a mélyből*) pedig *A százegyedik út*-hoz hasonló visszatekintő, nosztalgizáló szabadverseket tartalmaz, melyekben életeseményei mellett meghatározó olvasmányainak is emléket állít, mint a két krimi író Raymond Chandler és Le Carré, de megjelenik itt például még Tandori is.

A kötet posztmodern vonásaihoz tartozik, hogy próbál egyensúlyt tartani a próza és a vers, az epika és a líra határmezsgyéjén, de ez nem mindig válik előnyére. A sok helyen nagyon is folyamatos és áradó lírai beszédet folyton megzökkentik a prózai mondatok: „olvasmányokból megismertem az irodalom valahány toposzát, / de leginkább Mirko Kovač nyugózott le...” (37.), vagy éppen szöveg a közhelyek: „Az irodalom megszállottsága úzni kezd...” (42.) Talán ezért lehet az olvasónak néha az a tapasztalata, hogy azok az emlékek, olvasmányélmények és az a gyász, melyet a kötet tematizál, nem mindig tud eljutni az egyetemesség érvényére, hanem megmarad egyetlen ember magányos tapasztalataként a maga partikularitásában, és ezen sajnos nem segít a kötet másik posztmodern jellegzetessége sem, hogy szerzői nevek emlegetésével és egyéb intertextuális utalásokkal magát behelyezi egy referenciális irodalmi hálóba, me-

lyen keresztül értelmezhető a kötet. A kötetben folyton megidézett kulturális referenciák nem tesznek hozzá önértékéhez és eredetiségéhez, de persze a meglévő értékeit sem vitatják el. (*Prae.hu – Palimpszeszt*, Budapest, 2017)

PÁLI ATTILA

ROWAN WILLIAMS: TANÍTVÁNYKÉNT AZ ÚTON A keresztény élet esszenciájáról

A hazánkban sem ismeretlen szerző, Rowan Williams, Canterbury egykori anglikán érseke, korunk egyik legjelentősebb keresztény gondolkodója az utóbbi években többször megkísérelte egy-egy rövid írásában összefoglalni a keresztény hit lényegét. Az ökumenikusan nyitott Harmat Kiadó gondozásában most magyarra fordított kötet kimondottan a magukat Krisztus tanítványainak tekintőknek szól. Fejezetei eredetileg előszóban elhangzott előadások szövegéből állnak össze, minden fejezet egy-egy szentírási idézettel kezdődik, valamint két-két egyéni vagy csoportos továbbí gondolkodásra serkentő kérdéssel zárul. Az előszó tanúsága szerint a kötet a hiteles keresztény élet érdekében íródott. Erre való törekvésünk egyrészt folytonos önvizsgálatot jelent (Vajon nyitott vagyok-e Krisztusra és Krisztus lelkére?), egyúttal annak tudatosítását, hogy a krisztusi életet egymással közösségben, együtt tanuljuk.

Williams hangsúlyozza, hogy tanítványságunk az élő kapcsolat erőfeszítését követeli meg tőlünk: odahallgatást, figyelmet. A keresztény élet iskolájában a tanítás sohasem szünetel. Tanítványi éberségünkhöz hozzátartozik a remény, hiszen a cél a folyamatos változás, a növekedés: „a tanítványság lényege a Szentháromság életével való összefonódás”. (29.) Így válhat keresztény életünk fölismerések sorozatává — a másik emberrel való kapcsolatban is arra figyelve, vajon itt és most mit ad nekem Krisztus.

A hit, remény, szeretet hagyományos harmasa egész emberségünket átfogja: mozgósítja értelmünket, emlékezésünket és akaratunkat. Hívó emberként megtanulunk bízni egy olyan valaki jelenlétében, aki szerető figyelemmel fogja össze életünket. Így lesz részünk az igazságban. Így tudunk emlékezni arra, kik vagyunk. Így lelhetünk rá hiteles vágyainkra.

A könyv olvasójához talán egyik leginkább kihívást intéző fejezet a megbocsátásról szól: „a megbocsátás a legkeservesebb módja annak, hogy megtanuljuk saját erőforrásainkat felajánlani embertársunk méltóságáért”. (71.) Egmás méltóságának elismerésével egymást tápláljuk lelki-szellemi értelemben, s ehhez hozzátartozik az irgalom, a megbocsátás. Williams szerint ez olyannyira lényeges, mint a mindennapi bevető falat, a Miatyánkban kért kenyér.

A szerző a szentség fogalmával kapcsolatban szintén annak emberi életünkben kézzelfoghatóan megjelenő voltát hangsúlyozza. Hiszen maga Jézus, Isten szentje sem az elkülönülést, hanem a teljes emberi életben, szenvedésben, sőt halálban való részvételt választotta. Ugyanakkor egy szent emberrel való találkozás mindig kitágítja világot, és segít abban, hogy emberségünkben növekedjünk. Szentté nem saját görcsös erőfeszítésünk tesz, hanem az, amikor Isten rendkívülisége magával ragad. Tehát mind egyénileg, mind közösségként akkor válhatunk szentté, ha valóban Istenre figyelünk, egyúttal az ő rendkívüli szeretetével fordulunk az emberi élet sűrűje felé.

Krisztus tanítványainak van mondanivalója egy kimondottan szekuláris társadalom számára. Hitünk, vallásosságunk nem lehet pusztán magánügy. Keresztényként ugyanis tanúsíthatjuk a minden ember iránti radikális tiszteletet. Olyan erény ez, amely aligha alapozható meg a teremtés hite nélkül. Jóllehet nem föltétlenül osztja minden polgártársunk e meggyőződésünket, a belőle forraszó radikális tisztelet — az öregek, betegek, sikertelenek, meg nem születettek, azaz minden egyes ember iránt — ténylegesen változtathat együttélésünk légkörén. Másrészt egymásra utaltságunk tevételes felelősségre hív minket, keresztényeket — különösen olyan hosszú távú ügyekben (például környezetvédelem), amelyek távol esnek a közvetlen politikai érdekektől.

Williams hangsúlyozza, hogy a keresztény „spiritualitás” mindenekelőtt a Szentlélek szerinti, a Szentlélekben élt, Krisztusban maradó életet jelenti. Nem életünk valamely részterületéről van tehát szó, hanem annak egészéről. Nem létezhet hiteles lelkiség emberi életünk mindennapi kihívásaitól függetlenül. Így a hétköznapi kedvesség, egyszerű nagylelkűség s a többi hagyományos erény mind idetartozik. A szerző négy lényeges mozzanatát ajánlja figyelmünkbe a Lélek szerinti életnek: az önismeretet, tudatosságot és önreflexiót; a csönd gyakorlását; a növekedésre való készséget; végül pedig az evangéliumi öröm felfedezését.

Erdemes kiemelni, hogy a csöndes figyelem, a szemlélődés mozzanata át- meg átjárja az egész könyvet. Williams a 122. oldalon idézi a nagy 17. századi lelkivezetőt, Szalézi Szent Ferencet, aki a következőt válaszolta egy tőle lelki útmutatást kérőnek: „Mihelyt elkezd egy kicsit lassabban járni, lassabban beszélni és lassabban enni, akkor tudok majd lelki útmutatást adni Önnek.” Williams könyve — s oly sok más könyv — nagy kérdése, hogy vajon talál-e eléggé „lassú” olvasókat magának... Talál-e olyanokat, akik készek abból a csöndes, szemlélődő figyelemből kiindulva olvasni és saját maguk számára földolgozni gondolatait, amelyben azok megszülettek. (Ford. Tóth Sára; *Harmat*, Budapest, 2018)

BAKOS GERGELY

SOMMAIRE

- BÉLA BACSÓ: Image et mot. Sur l'interprétation des œuvres allégoriques
 ÁKOS LÁZÁR KOVÁCS: L'image non partageable avec l'autre
 JANEZ FERKOLJ: La théologie de l'espoir dans la poésie de Charles Péguy
 JÁNOS LUKÁCS: La prière et le nom de Jésus dans la tradition jésuite
 ■ Poèmes de János Áfra, Tamás Halmai et Lajos Mohai V.
 ■ Prose de Márta Patak et Anna Vörös
 HENRIETTA BORSODI: L'Eucharistie dans l'œuvre de János Pilinszky
 PÉTER KOVÁCS: Sur la sculpteure Erzsébet Schaár (1908–1975)
 ■ Entretien avec György Heidl et Ferenc Varga

INHALT

- BÉLA BACSÓ: Bild und Wort. Über die Interpretierung von allegorischen Werken
 ÁKOS LÁZÁR KOVÁCS: Das Bild, das mit dem anderen nicht geteilt werden kann
 JANEZ FERKOLJ: Die Theologie der Hoffnung in der Dichtung von Charles Péguy
 JÁNOS LUKÁCS: Gebet und der Name Jesu in der ignatianischen Tradition
 ■ Gedichte von János Áfra, Tamás Halmai und Lajos Mohai V.
 ■ Prosa von Márta Patak und Anna Vörös
 HENRIETTA BORSODI: Die Eucharistie in den Werken von János Pilinszky
 PÉTER KOVÁCS: Über die Bildhauerin Erzsébet Schaár (1908–1975)
 ■ Gespräch mit György Heidl und Ferenc Varga

CONTENTS

- BÉLA BACSÓ: Picture and Word. About the Interpretation of Allegorical Works
 ÁKOS LÁZÁR KOVÁCS: The Image which cannot be Shared with Others
 JANEZ FERKOLJ: The Theology of Hope in the Poetry of Charles Péguy
 JÁNOS LUKÁCS: Prayer and the Name of Jesus in the Ignatian Tradition
 ■ Poems by János Áfra, Tamás Halmai and Lajos Mohai V.
 ■ Prose by Márta Patak and Anna Vörös
 HENRIETTA BORSODI: The Eucharist in the Works of János Pilinszky
 PÉTER KOVÁCS: About the Sculptor Erzsébet Schaár (1908–1975)
 ■ Interview with György Heidl and Ferenc Varga

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Felelős szerkesztő: PUSKÁS ATTILA Főszerkesztő-helyettes: GÖRFÖL TIBOR

Szerkesztők: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, VÖRÖS ISTVÁN

Szerkesztőbizottság: HAFNER ZOLTÁN, HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,
 KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024;

Nyomdai munkák: Séd Könyvkiadói Kereskedelmi és Nyomdaipari Kft., Ügyvezető igazgató: Dránovits István

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1052 Budapest, Piarista köz. 1. Telefon: 317-7246; 486-4443. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48.

Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala.

Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők.

A Magyar Posta Zrt. postacíme: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármelyik postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt. fenti elérhetőségein.

A Vigilia csekkszámja száma: OTP V. ker. 11707024–20373432. Előfizetési díj: egy évre 6.000,- Ft, fél évre 3.000,- Ft, negyed évre 1.500,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 6.000,- Ft/év + postaköltség, tengerentúli országok: 100,- USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA
 KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA

Alapítvány
 a Közjóért

Nemzeti
 Együttműködési
 Alap

Ára: 600 Ft

VIGILIA

SZEMLE

- SZILASI LÁSZLÓ
ÁFRA JÁNOS
MOLNÁR KRISZTINA
RITA
MOHAI V. LAJOS
ROWAN WILLIAMS
- Könyvek között. Márai Sándor utolsó naplója
Luther kutyái
Rítus
- Levél egy fjord partjáról
Rózsa utca, retrospektív
Tanítványként az úton.
A keresztény élet esszenciájáról

A SZEMLÉKET ÍRTÁK Bakos Gergely, Balázs Katalin, Duró Gábor,
Páli Attila, Rónay László és Tomaji Attila

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A papképzésről
- A Vigilia karácsonyi körkérdése
- Baán István, Balogh Margit, Görföl Balázs,
Osztroluczky Sarolta, Patsch Ferenc,
Prohászka László és Thorday Attila tanulmánya
- Czigány György, Falcsik Mari, Fecske Csaba,
Halmai Tamás, Ménes Attila, Miklya Zsolt,
Sopsits Árpád és Vasadi Péter írása

nka

Nemzeti Kulturális Alap

9 770042 602005